

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДНІПРОВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ОЛЕСЯ ГОНЧАРА

СОЛОВЙОВ ВІТАЛІЙ ВІКТОРОВИЧ

УДК 94:[355+327]](47:498)"1914/1918"

**РОСІЙСЬКО-РУМУНСЬКЕ ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНЕ
СПІВРОБІТНИЦТВО ПЕРІОДУ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ**

07.00.02 – Всесвітня історія

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата
історичних наук

Дніпро – 2019

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі всесвітньої історії Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор історичних наук, доцент
Венгер Наталія Вікторівна,
Дніпровський національний університет
імені Олеся Гончара (м. Дніпро),
професор кафедри всесвітньої історії.

Офіційні опоненти: доктор історичних наук, професор
Троян Сергій Станіславович,
Національний авіаційний університет (м. Київ),
професор кафедри міжнародних відносин,
інформації та регіональних студій;

кандидат історичних наук, доцент
Дроздов Віктор Володимирович,
Ізмаїльський державний гуманітарний
університет (м. Ізмаїл),
доцент кафедри української і всесвітньої
історії.

Захист відбудеться 11 грудня 2019 р. о 13:00 годині
на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 08.051.14 Дніпровського
національного університету імені Олеся Гончара за адресою: 49010, м. Дніпро,
пр. Гагаріна, 72, ауд. 512.

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Дніпровського
національного університету імені Олеся Гончара за адресою: 49010, м. Дніпро,
вул. Казакова, 8.

Автореферат розісланий 8 листопада 2019 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат історичних наук, доцент

О. В. Бойко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Тема російсько-румунського воєнно-політичного співробітництва 1914–1918 рр. є результатом перетину декількох проблемних зон, які формують її наукове підґрунтя: історія Першої світової війни та міждержавних відносин початку ХХ ст., формування геополітичних засад сучасного світу, виникнення та розвиток європейського націоналізму, етика міждержавної політичної взаємодії між слабкими і сильними країнам. Незважаючи на те, що дослідження Першої світової війни не втрачає своєї актуальності, глобальність цієї події все ще пропонує велику кількість тем, які потребують вивчення та інтерпретації. Багатогранна проблема складного процесу формування російсько-румунських відносин, а тим паче воєнно-політичного співробітництва цих держав не була послідовно проаналізована навіть у численних дослідженнях румунських та російських авторів. Вивчення цієї проблеми є важливим для розуміння як перебігу подій, так і наслідків світового конфлікту. Також без визначення причин провалу взаємовідносин держав Антанти складно пояснити сучасний стан внутрішньо-європейських та світових відносин. Поява дослідження є історіографічно своєчасною, зважаючи на численні напрацювання з питань історії Першої світової війни та на певну «ювілейність» подій, до яких звертається автор.

Наразі Румунія і Росія є одними з ключових та конкуруючих акторів у Чорноморському регіоні. Ці держави – не тільки найближчі сусіди України, але й країни, що позиціонують себе як субрегіональні центри сили. Оскільки будь-які політичні процеси в Чорноморському регіоні безпосередньо впливають на Україну, величезного значення набуває вивчення історії взаємодії Росії і Румунії з метою використання історичного досвіду задля формування партнерських відносин та збереження національних інтересів України.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження було виконано в рамках планової наукової теми кафедри всесвітньої історії історичного факультету Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара «Проблеми міжцивілізаційної взаємодії суспільств Заходу і Сходу в нову та новітню добу» (державний реєстраційний номер 0116U002263).

Мета дисертаційної роботи полягає у здійсненні комплексного аналізу проблем двосторонніх російсько-румунських воєнно-політичних відносин протягом 1914–1918 рр. та їх впливу на хід Першої світової війни.

Для досягнення поставленої мети необхідно виконати наступні **завдання**:

- проаналізувати ступінь наукової розробки обраної теми та визначити перспективи її подальшого дослідження;
- сформулювати джерельну базу роботи та здійснити її аналіз;
- визначити теоретико-методологічні аспекти дослідження;
- проаналізувати стан і розвиток російсько-румунських відносин у другій половині ХІХ – на початку ХХ ст.;
- дослідити особливості вибудовування і зміст російсько-румунських воєнно-політичних відносин в умовах початку Першої світової війни;

- з'ясувати вплив країн Антанти на формування російсько-румунських воєнно-політичних відносин протягом 1915 р.;
- проаналізувати особливості оформлення російсько-румунських воєнно-політичних відносин в умовах воєнної кампанії 1916 р.;
- провести комплексний аналіз основних причин і наслідків поразки російсько-румунських армій для подальшого розвитку їхньої взаємодії;
- надати оцінку військової й матеріальної допомоги Румунії з боку царської Росії і визначити роль цих дій у загостренні системної кризи економіки імперії;
- дослідити хід політичних реформ 1917 р. у російських арміях Румунського фронту та визначити їх вплив на розвиток відносин між двома країнами;
- визначити умови та особливості подальшого розвитку російсько-румунських відносин в умовах демократичних процесів та після жовтневих подій 1917 р.

Об'єктом дослідження є російсько-румунські воєнно-політичні відносини, а його **предметом** – генеза, розвиток та трансформація російсько-румунської воєнно-політичної взаємодії періоду Першої світової війни.

Хронологічні рамки дослідження. Нижньою межею дослідження є липень 1914 р., коли вибухнула світова політична криза, яка стала початком вибудовування воєнно-політичного співробітництва Румунії і Російської імперії в умовах назріваючого світового конфлікту. Верхньою межею є квітень 1918 р., коли відбулася трансформація російсько-румунських відносин та їх остаточна диверсифікація на українсько-румунські, молдовсько-румунські, радянсько-румунські.

Територіальні рамки цього дослідження визначаються відповідно до міждержавних кордонів та адміністративно-територіального поділу країн другої половини XIX ст. – початку XX ст. та охоплюють території Королівства Румунії, Російської імперії, Австро-Угорської імперії, Третього Болгарського царства.

Методи дослідження. Дослідження має міждисциплінарний характер і частково виконано на перетині таких дисциплін, як міжнародні відносини, геополітика та військова історія.

Дослідження виконано на основі принципів історизму й об'єктивності та універсальних загальнонаукових методів – дедукції, індукції, аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення, застосування яких є необхідною умовою комплексного послідовного характеру освоєння і викладення матеріалу.

Необхідність розкриття властивостей, функцій і змін досліджуваної реальності (в нашому випадку – російсько-румунських відносин 1914–1918 рр.) у процесі історичного розвитку обумовила наше звернення до генетичного / історико-генетичного методу. Використання компаративного методу дозволило провести порівняння політики Великої Британії, Франції, Італії та Росії стосовно Румунії 1914–1915 рр. Розгляд російсько-румунських відносин як цілісного явища здійснено на основі структурно-функціонального методу. За допомогою історико-типологічного методу було визначено основні напрямки воєнно-політичного співробітництва Румунії та Росії у 1914–1917 рр. Основою

цього аналізу стали якісні зміни російсько-румунських відносин зазначеного періоду. Застосування проблемно-хронологічного методу і методу періодизації надало можливість визначити етапи розвитку досліджуваної проблеми в умовах Першої світової війни.

Наукова новизна дисертаційної роботи. Наукова новизна отриманих в роботі результатів полягає в тому, що вперше у вітчизняній історіографії на основі комплексного аналізу значного тематично пов'язаного масиву історичних джерел (документів з архівів України та Російської Федерації, що раніше не використовувалися; надрукованих джерел, наукової літератури) та сучасної методології здійснено вивчення основних етапів воєнно-політичного російсько-румунського співробітництва в роки Першої світової війни.

У роботі вперше:

- визначено основні риси і суть російсько-румунських відносин в умовах воєнної кампанії 1916 р. З'ясовано, що вони розвивались у руслі традицій міждержавних відносин, характерних для країн блоку Антанти;
- проаналізовано основні причини і наслідки воєнної поразки російсько-румунських армій у Румунії восени 1916 р. Встановлено, що в результаті цих подій відбулася інституалізація воєнно-політичних відносин Румунії і Російської імперії;
- досліджено роль Російської імперії в подоланні гуманітарної кризи в Румунії взимку 1917 р. та доведено опосередкований зв'язок між військовою та матеріальною допомогою, що здійснювала Росія, та послабленням і подальшим колапсом її економіки;
- вивчено основні етапи політичних реформ у російських арміях Румунського фронту в 1917 р. та показано їх негативний вплив на розвиток російсько-румунських відносин;
- з'ясовано причини та специфіку диверсифікації російсько-румунських відносин в умовах Жовтневого перевороту на радянсько-румунські, українсько-румунські та молдовсько-румунські.

Поглиблено:

- уявлення про розвиток російсько-румунських відносин у другій половині XIX – на початку XX ст.;
- розуміння особливостей і змісту російсько-румунського воєнно-політичного співробітництва в умовах початку Першої світової війни;
- знання про вплив країн Антанти на формування відносин Росії і Румунії протягом 1915 р. Доведено, що в цей час Росія під впливом воєнно-політичних подій поступилася іншим країнам Антанти керівною роллю у вибудовуванні взаємозв'язків з румунською стороною.

Уточнено:

- окремі розбіжності у працях сучасних українських і закордонних дослідників стосовно перебігу окремих політичних і воєнних подій (зокрема особливостей бойових дій на Румунському фронті із серпня по грудень 1917 р.) та діяльності персоналій (біографії Д. Г. Щербачова, О. О. Мосолова, Д. Г. Дроздовського);

– відомості щодо військових втрат сторін конфлікту.

Практичне значення отриманих результатів. Теоретичне і практичне значення дисертаційної роботи полягає в тому, що його результати можуть бути використані для підготовки нормативних курсів лекцій з історії країн Південно-Східної Європи, міжнародних відносин, історії нового часу, а також для читання спеціальних курсів з історії української армії та історії дипломатії України та Європи.

Публікації. Основні результати дисертації знайшли своє відображення в 16 публікаціях (в Україні та закордоном). З них: вісім – надруковано у фахових виданнях України; одне (у співавторстві) – опубліковане у закордонному спеціалізованому періодичному виданні, занесеному до міжнародної наукометричної бази Google Scholar; сім – матеріали всеукраїнських та міжнародних наукових конференцій.

Особистий внесок здобувача полягає в самостійному і комплексному вирішенні важливої та недостатньо вивченої наукової проблеми, виявленні особливостей і характеру російсько-румунського воєнно-політичного співробітництва в період Першої світової війни. Це дозволило визначити фактичний вплив взаємодії на подальший хід світового конфлікту. Одна з публікацій *«Время надежд и разочарований: отображение новой общественно-политической действительности в письмах российских военнослужащих Румынского фронта февраль – апрель 1917 г.»* підготовлена дисертантом у співавторстві з к.і.н., доц. кафедри всесвітньої історії ДНУ імені Олесея Гончара В. С. Лавренко. З загального об'єму цього дослідження 2 сторінки (пункт *«Канун и начало революции»*) написані доц. В. С. Лавренко, 7 сторінок (пункти *«Введение»*; *«Первое влияние революции»*; *«Становление новой политической действительности»*; *«Выводы»*) написані дисертантом. Пошук і відбір необхідних для дослідження архівних матеріалів проведений одноосібно дисертантом.

Апробація результатів дисертації. Результати дослідження обговорювались на засіданні кафедри всесвітньої історії та міжкафедрального семінару історичного факультету Дніпровського національного університету імені Олесея Гончара. Матеріали дослідження доповідалися автором на регіональних всеукраїнських і міжнародних конференціях: III Міжнародній науковій конференції молодих науковців, аспірантів, здобувачів *«Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії»* (м. Рівне, 7–8 грудня 2011 р.); *«Одеські читання: актуальні проблеми історії, археології та етнології»* (м. Одеса, 16–17 березня 2012 р.); IV Міжнародній науково-практичній конференції *«Перспективи розвитку сучасної науки»* (м. Київ, 6–7 липня 2018 р.); VI Науковій конференції з міжнародною участю *«Бережанська гімназія: сторінки історії»* (м. Бережани, 20 вересня 2018 р.); IX Конотопських читаннях (м. Конотоп, 26 вересня 2018 р.); XXX сесії Дніпровського осередку наукового товариства імені Т. Г. Шевченка (м. Дніпро, 14 березня 2019 р.); V Всеукраїнському форумі студентів, аспірантів і молодих вчених (м. Дніпро, 25–26 квітня 2019 р.); IV Міжнародній науково-практичній конференції *«Теорія і практика сучасної науки»* (м. Київ, 15–16 травня 2019 р.); Міжнародній науковій конференції *«Соціально-гуманітарні дослідження та інноваційна освітня*

діяльність» (м. Дніпро, 24–25 травня 2019 р.).

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, чотирьох розділів (12 підрозділів), висновків, списку використаних джерел (744 позицій) і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 279 сторінок, з них основного тексту – 187 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, сформульовано об'єкт і предмет, хронологічні межі, мета і завдання дослідження; надано характеристику джерельної бази, визначено методологічні засади дисертації, наукову новизну і практичне значення отриманих результатів; наведено відомості про апробацію результатів дослідження та його структуру.

У першому розділі **«Історіографія, джерельна база та концептуальні засади дослідження»** проаналізовано стан наукової розробки теми, здійснено огляд джерельної бази, окреслено теоретико-методологічну основу дисертації.

Зокрема, у підрозділі 1.1. *«Стан наукової розробки теми»* проаналізовано стан наукової розробки означеної теми. У загальному масиві напрацювань істориків виокремлено такі групи історіографії: російська (емігрантська, радянська, сучасна), румунська (монархічно-націоналістична, соціалістична, сучасна), українська (сучасного періоду), західна (американсько-західноєвропейська).

Емігрантська історіографія (1920-ті–1940 рр.) аналізувала доцільність військового союзу з Румунією в межах досліджень історії участі Росії у Першій світовій війні. Проводився аналіз можливих причин поразки російсько-румунських армій восени 1916 р. (М. М. Головін, А. А. Керсновський¹). Інтерпретація подій здійснювалась виключно с позиції представників Білого руху.

Радянська історіографія розподіляється на підперіоди: 1920-ті–1940-ві рр.; 1950–1970-ті рр.; 1980-ті – початок 1990-х рр. Для наукових праць першого періоду було притаманне сприйняття Румунії як ворожої держави та зосередженість на політичних і територіальних питаннях минулого (О. Манусевич²). Військовий аспект стосунків держав досліджувався поверхнево без аналізу стратегічного компоненту (Ф. І. Васильєв і О. Казаков³). Встановлення дружніх відносин між СРСР і Румунією послугувало причиною нової популярності теми (праці Ф. І. Нотовича, В. О. Ємеца, В. М. Виноградова⁴ та ін.). Проте тема російсько-румунських стосунків розглядалась в межах історії Румунії або через їх вплив на російсько-болгарські стосунки. В умовах Перебудови (третій етап)

¹Головін Н. Н. Военные усилия России в Первой мировой войне. Москва, 2006. 528 с. ;Керсновский А. А. История Русской армии: в 4 т. Москва, 1994. Т. 4. 368 с.

²Манусевич А. История Захвата Бессарабии Румынией во время первой мировой войны. Исторический журнал. 1940. № 7. С. 54–60.

³Васильев Ф. И., Казаков А. Стратегический очерк войны 1914–1918 гг. : в 8 ч. Москва, 1923. ч. 8: Румынский фронт. 129 с.

⁴Нотович Ф. И. Дипломатическая борьба в годы первой мировой войны: в 2 т. Москва, 1947. Т.1. 748 с.; Емец В. А. Очерки внешней политики России. Москва, 1977. 367 с. ; Виноградов В. Н. Румыния в годы Первой мировой войны. Москва, 1969. 370 с.

дослідники отримали можливість звернутися до нових тем: національний компонент бессарабської проблеми, створення Українського фронту (Є. В. Голубко⁵). Відбулося зниження інтересу до проблеми.

Стан воєнно-політичних стосунків Російської Федерації і Румунії підштовхнув сучасну російську історіографію до вивчення окремих аспектів співробітництва двох країн в період Першої світової війни. Питання воєнної російсько-румунської воєнно-стратегічної взаємодії (через призму російсько-болгарських відносин) розглядається в працях О. Р. Айрапетова, Б. В. Каширіна, А. Ю. Павлова⁶. Аспекти економічного і гуманітарного співробітництва вивчаються в роботах М. В. Оськіна⁷. Окремих сюжетів політичних реформ і внутрішньополітичної боротьби на Румунському фронті в 1917 р. торкались дослідники С. М. Базанов і Е. В. Костяєв⁸. Політичні відносини Румунії та Росії розглянуто в працях В. М. Виноградова, І. Є. Воронкової⁹ (концептуально відтворюють роботи радянського часу). Сучасна світова дискусія навколо Бессарабського питання призвела до появи праць, в яких дії румунської влади інтерпретуються в негативному ключі (В. Я. Гросул, А. А. Куртов і Е. С. Хотькова¹⁰). Розвиток сучасної російської історіографії з проблеми відбувається за кількома тематичними напрямками. Практична наукова значущість вивчення минулого російсько-румунських відносин використовується для побудови сучасної стратегії взаємодії.

Румунська історіографія, що вивчає предмет дослідження, поділяється на три періоди: монархічно-націоналістичний (1900–1947 рр.), соціалістичний (1947–1989 рр.) та сучасний (1991 р. – дотепер). В перший період більшість праць була присвячена обґрунтуванню ідеї утворення румунської нації в її географічних кордонах. Російсько-румунському співробітництву в цьому процесі відводилась другорядна роль (Н. Йорги, І. Ністора, К. Крістеску¹¹ та ін.). В соціалістичний румунська наука розглядала тему російсько-румунських стосунків через призму

⁵ Голубко В. Е. Участие войск Юго-Западного, 8-й армии Румынского фронтов и Черноморского флота в революционных событиях на Украине в феврале – марте 1918 г.: автореф. дис. канд. ист. наук: 07.00.01 / ЛНУ імені Івана Франка. Львов, 1991. 16 с.

⁶ Айрапетов О. Р. Балканы в стратегии Антанты и ее противников (1914– 1918гг.). Новая и новейшая история. 2003. №5. С. 191–224; Павлов А. Ю. Проблема вступления в войну Румынии в отношениях верховных командований России и Франции. – Версальская система и современность. Сборник статей. Санкт-Петербург, 2012. С. 48–57; Каширин В. Б. Поход в Добруджанскую степь: эволюция замысла, планирование и подготовка экспедиции русских войск за Дунай в 1916 году. Studia Balkanica (К юбилею Р.П. Гришиной). Сб. статей. М.: Институт Славяноведения РАН, 2010. 400 с. С. 139–179.

⁷ Оськин М. В. Продовольственное снабжение Румынского фронта зимой 1916/1917 г.: трудное взаимодействие союзников по Антанте. Revista de istorie a Moldovei (Вестник АН Молдовы). 2015. №1. с.51–69; Оськин М. В. Бессарабия и Румынский фронт зимой 1916–1917 гг.: деятельность организации Гофмейстера С. Н. Гербеля. Русин 2016. 2016. № 37. С. 22–36.

⁸ Базанов С. Н. Великая война: как погибала русская армия. Москва, 2014. 199 с.; Костяев Э. В. Российские социал-демократы и приказ № 1 Петроградского совета от 1 марта 1917 г. Власть. 2014. № 4. С.147–151

⁹ Виноградов В. Н. Румыния . За Балканскими фронтами Первой мировой войны / отв. ред. В.Н. Виноградов. Москва, 2002. С. 149–156.; Воронкова И. Е. "Выигрывающая время". Румыния в Первой мировой войне в оценках российской дипломатии и кадетской оппозиции. Воронеж, 2010. С. 6–13.

¹⁰ Гросул В. Я. Бессарабия в годы Первой мировой войны. Россия и Румыния во время Первой мировой войны. Бухарест, 2018. С. 34 – 45; Куртов А. А., Хотькова Е. С. Румыния: истоки и современное состояние внешнеполитического позиционирования государства. Москва, 2013. 101 с.

¹¹ Iorga N. Romanismul în Bucovina. București, 1913. 80 p.; Nistor I. Românii și ruteni în Bucovina. București, 1915. 68 p.; Kiritesky C. Istoria razboiului pentru întregirea României 1916–1919. București, 1927. 530 p.

відносин з іншими країнами Антанти, не виокремлюючи їх в окрему проблему (І. Купса, Т. Павло, І. Георгіу¹² та ін.). Сучасний напружений стан російсько-румунських відносин став причиною нової актуалізації вивчення попередніх історичних етапів співробітництва двох країн з метою розуміння історичного досвіду та його практичного використання. М. Добре, Г. Преда, І.Скіпор, К. Хліхор¹³ розглянули різні аспекти російсько-румунських воєнно-політичних зв'язків періоду Першої світової війни (військової взаємодії, економічних зв'язків, політичних відносин). Важливою ознакою концепцій науковців є апологетична спрямованість їхніх праць.

В українській історіографії (1991 р. – до сьогодні) наявні праці, які лише дотично торкаються теми нашого дослідження. Це публікації, присвячені початковому етапу військового будівництва української армії (Н. Гродні, Л. Грачової, П. П. Ткачука¹⁴ та ін.), політичній боротьби на фронті в післяжовтневий період 1917 р. та українсько-румунським відносинам початку 1918 р. та тлі подій у Бессарабії (С. М. Гакман, О. Ю. Карпенко, В. Кройтор¹⁵).

Західна історіографія (1920-ті рр. – дотепер). представлена працями північноамериканських та європейських істориків. Тема російсько-румунського співробітництва розглядається західною історіографією поверхнево і межах дослідження історії Румунії в цілому (К. Хітчініс, К. Трептов, Х. Льове¹⁶ та ін.). Військовий аспект проблеми було вивчено Г. Е. Торі¹⁷. Досить значний пласт зарубіжної історіографії присвячений вивченню бессарабського питання та радянсько-румунських відносин 1918–1940 рр.¹⁸

¹² Cupsa I. Antanta româna in campanille din anii 1916–1917. București, 1967. 340 p.; Pavel T. Mișcarea Românilor Pentru unitate națională și diplomația puterilor centrale (1894–1914). Timișoara, 1982. 305p.; Gheorghiu I. Romania și problema unirii Transilvaniei în anii 1914–1916. București, 1968. 445 p.

¹³ Добре М. Аспекты румыно-российских дипломатических отношений в период нейтральности Румынии 1914–1916 годах. Россия и Румыния во время Первой мировой войны. Бухарест, 2018. С. 312–326.; Преда Г. Румыния и Россия, 1916–1917 гг. Некоторые замечания по поводу отношений на уровне командований армий. Россия и Румыния во время Первой мировой войны. Бухарест, 2018. С. 430–447.; Скипор И. План эвакуации румынских государственных властей в Россию (1916–1917 гг.). Россия и Румыния во время Первой мировой войны. Бухарест, 2018. С. 376–392. Хлихор К. Румыния 1916-го года: между национальными стремлениями и геополитическими интересами великих держав. Россия и Румыния во время Первой мировой войны. Бухарест, 2018. С. 279–290.

¹⁴ Гродня Н. Украина у системі міжнародних відносин за часів Центральної Ради. Історія України. 1997. № 42–43. С. 5–7; Гарчева Л. Збройні сили Центральної Ради у лютому – квітні 1918 року. Військо України. 1993. № 8. С. 106–119; Ткачук П. П. Сухопутні війська збройних сил України доби революції 1917–1921 рр. : дис. док. іст. наук.: Львів, 2009. 451 с.

¹⁵ Гакман С. М. Проблема Бессарабії та Буковини у контексті радянсько-румунських відносин. 1917–1940 рр. : Дис. ... канд. іст. наук: 07.00.02. / ЧНУ імені Юрія Федьковича. Чернівці, 2001. 221 с.; Карпенко О. Ю. Окупація Північної Буковини боярською Румунією і боротьба трудящих мас проти окупаційного режиму. Український історичний журнал. 1995. №10. С. 56–57.; Кройтор В. Бессарабська проблема в українсько-румунських політичних відносинах 1917–1918 рр. Історія в школі. 2001. №1. С. 4–8.

¹⁶ Hitchins K. Concise History of Romania. Cambridge, 2014. 380 p.; Treptow K. A. Romania During the World War I Era. Center For Romanian Studies. Iași, 1996. 288 p.; Löwe H. D., Edda B. I., Volkmer G. Die Hohenzollern in Rumänien 1866–1947. Berlin, 2010. 196 p.

¹⁷ Glenn E. Torey The Romanian Battlefield in World War. Kansas, 2011. 260 p.;

¹⁸ Hofbauer H., Roman V. Bukowina, Bessarabien, Moldawien– Vergessenes Land zwischen Westeuropa, Russland und der Türkei. Wien, 1993. 203 p.; Ștefan P. Istoria Basarabiei. București, 2011. 195 p.; Назарія С. М. Боротьба за владу в Бессарабії в кінці 1917 г. и призвание в край румынских интервентов. Вестник КГУ имени Н. И. Некрасова. Кострома, 2014. № 1. С. 57–60.

У підрозділі 1.2. «*Джерельна база дослідження*» визначено джерельне поле роботи, яке складається з надрукованих та ненадрукованих джерел та має наступну структуру: 1) міжнародні угоди; 2) матеріали міжсоюзницьких конференцій і нарад; 3) дипломатичні документи (листування, ноти, повідомлення, пам'ятні записки, заяви); 4) діловодна документація; 5) періодичні видання; 6) джерела особового походження (щоденники, мемуари, листи); 7) візуальні джерела (картографічні та фотоматеріали). У процесі дослідження автором було опрацьовано матеріали 18 фондів з 4 архівів (Центрального архіву вищих органів влади та управління України (м. Київ, Україна) (ЦДАВОУ); Архіву зовнішньої політики Російської імперії (м. Москва, Російська Федерація) (АЗПРІ); Державного архіву Російської Федерації (м. Москва, Російська Федерація) (ДАРФ); Російського державного воєнно-історичного архіву (м. Москва, Російська Федерація) (РДВІА). Ці джерела переважно ще не використовувались дослідниками для висвітлення теми воєнно-політичного співробітництва Румунії і Росії 1914–1917 рр. Матеріали документів мають досить широкий змістовий характер та дозволяють дослідити зародження, розвиток і трансформацію російсько-румунського воєнно-політичного співробітництва в роки Першої світової війни.

У підрозділі 1.3. «*Методологічні засади дослідження*» розкрито теоретичні проблеми, важливі для розуміння предмету дослідження. Значимим для постанови проблеми нашого дослідження є поняття воєнно-політичного партнерства, яке походить із сутності воєнної політики. Військово-політичне партнерство передбачає співпрацю учасників для досягнення як військових, так і політичних завдань. Суть взаємовідносин Румунії та Росії реконструюється через розуміння моделі взаємодії «континентальної імперії» і амбітної молоді «національної держави». Праця має міждисциплінарний характер та виконана на перетині таких наукових дисциплін, як міжнародні відносини (в межах теорії політичного реалізму і неореалізму), геополітика (розглядаються міждержавні відносини в умовах вирішення світових і регіональних проблем з урахуванням географічного фактору) і військова історія. Дослідження здійснено на засадах принципів історизму й об'єктивності, із застосуванням універсальних загальнонаукових методів – дедукції, індукції, аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення. У процесі написання роботи також використовувались спеціально-історичні методи дослідження: генетичний / історико-генетичний, порівняльно-історичний, структурно-функціональний, історико-типологічний, проблемно-хронологічний, метод періодизації.

У другому розділі «**Історичні засади російсько-румунського співробітництва та його вибудова в перші роки світового конфлікту (1914–1915 рр.)**» досліджується сукупність чинників, що спонукали Румунію і Росію до встановлення та розвитку воєнно-політичних стосунків в умовах світового військового конфлікту.

У підрозділі 2.1. «*Зовнішня політика Румунії та російсько-румунські відносини у другій половині XIX – на початку XX ст.*» показано розвиток відносин двох країн в попередні десятиліття. Стримуючим фактором розвитку воєнно-політичного партнерства Росії та Румунії була позиція царського уряду проти

передавання Румунії території Бессарабії (за результатами війни 1854–1856 рр.), що, зрештою, призвело до заморожування відносин обох країн. Лише сприятлива світова політична кон'юнктура, сформована специфікою Балканської кризи 1870-х років, стала передумовою утворення воєнно-політичного російсько-румунського союзу. Внаслідок перерозподілу сфер впливу на Балканах між Росією, Великою Британією, Францією та Туреччиною, Румунія отримала незалежність від Туреччини. На заваді подальшому російсько-румунському зближенню стали побоювання стосовно російської експансії на Балканах та економічна залежність від Німеччини й Австро-Угорщини. Це призвело до входження Румунії до Четверного союзу. Їх союз, побудований на засадах політичної кон'юнктури 80-х років XIX ст., являв собою тимчасове явище, оскільки не міг задовольнити національних, територіальних й економічних інтересів молоді країни та її національних еліт. У наступні роки відбулося подальше політичне й економічне зближення з країнами Антанти (окрім Росії). В ході Балканських війн (1912–1913 рр.) австро-румунські суперечності (через бажання румунів стати домінуючою силою в регіоні) досягли апогею, що сприяло початку російсько-румунського зближення.

У підрозділі 2.2. *«Початок вибудовування російсько-румунських воєнно-політичних стосунків в умовах липневої кризи та початку світової війни»* було проаналізовано особливості розвитку відносин Румунії і Росії в 1914–1915 рр. Протириччя між Австро-Угорщиною та Румунією в 1890–1910-х рр. разом зі зміною внутрішньополітичної ситуації в країні виявилися причиною того, що Центральним державам не вдалося домогтися вступу Румунії у війну на їхньому боці. Влітку – восени 1914 р. розпочався процес оформлення російсько-румунських воєнно-політичних відносин на засадах спільних інтересів. Остаточному затвердженню відносин заважав вичікувальний характер румунської зовнішньої політики. Незважаючи на це, головним результатом відносин цього періоду стало закріплення зовнішньополітичного курсу Румунії за країнами Антанти. Не менш важливим результатом було й те, що в процесі переговорів Росії з Румунією імперія поступово втрачала очільні позиції серед інших країн союзу, що ускладнювало подальше формування російсько-румунських воєнно-політичних відносин.

У підрозділі 2.3. *«Вплив країн Антанти на формування і зміст російсько-румунських воєнно-політичних відносин у 1915 р.»* встановлено, як під впливом воєнно-політичних подій літа – осені 1915 р. Росія змушена була поступитись Антанті керівною роллю у вибудові стосунків з Румунією. Весною 1915 р. ситуація на Східному фронті стабілізувалася, тому інтерес російського МЗС до Румунії помітно охолов. Водночас англо-французька дипломатія активізувалася на балканському напрямку: приєднання нейтральних балканських держав до коаліції мало сприяти успіху Дарданелльської операції. Активність англо-французької дипломатії навела румунських політиків на думку про можливість використати ситуацію для подальшого територіального торгу. На зустрічі румунського посла з міністром закордонних справ Британії (березень 1915 р.) було повідомлено, що Румунія готова підтримати Антанту в обмін на задоволення її територіальних

вимог. З огляду на слабку перспективу сербсько-болгарського зближення, у Лондоні підтримали цю пропозицію. Важке становище російської армії (у квітні 1915 р. відступила за р. Сян) змусило російське МЗС задовольнити всі вимоги румунів. Голова МЗС Великої Британії Е. Грей очікував термінового вступу румунської сторони у війну. У липні 1915 р. румунський прем'єр-міністр І. Бретіану погодився на підписання угоди з Антантою, одночасно вимагаючи інших поступок, тим самим порушивши попередні домовленості. Намагання російського МЗС анулювати угоду з Румунією наштовхнулось на протидію інших країн альянсу, які прагнули закріпити цю країну за блоком держав Антанти.

У третьому розділі **«Оформлення російсько-румунських воєнно-політичних відносин 1916–1917 рр.»** досліджується вплив військової взаємодії Румунії й Росії на подальше формування воєнно-політичних відносин держав.

Підрозділ 3.1. *«Особливості становлення воєнно-політичних відносин обох країн в умовах початку воєнної кампанії 1916 р.»* присвячений аналізу особливостей становлення російсько-румунських стосунків в воєнно-політичних умовах першої половини зазначеного року.

Взимку 1916 р. обидві сторони почали готуватись до майбутньої воєнної кампанії, яка, на думку військових керівників обох блоків, мала принести довгоочікувану перемогу. Через специфіку розвитку російсько-румунських відносин держави Антанти не приділяли великого значення можливому залученню Румунії до своїх воєнних планів, що було закріплене в ході домовленостей третьої конференції в Шантільї (28 лютого 1916 р.). Коли восени 1916 р. становище французької армії під Верденом погіршилося, французька дипломатія спробувала натиснути на Бухарест з метою прискорення підписання російсько-румунського воєнного договору та вступу Румунії у війну. Одночасно велось обговорення можливих варіантів використання румунської армії на рівні вищого військового керівництва Франції і Росії. Російське командування розглядало участь Румунії лише як допоміжний фактор успіху російського наступу на Західному фронті. Ставка в цей час розробляла план нового генерального наступу, який передбачав нанесення головного удару силами Південно-Західного фронту (румунський наступ у Трансільванії був вигідний російському командуванню). Інтереси російської та румунської сторін збігалися. Французький, англійський та італійський уряди провели самостійні перемовини з представником румунської армії, вимагаючи виступу проти Болгарії. Проте румунська сторона наполягала на розвитку свого наступу тільки в напрямку Трансільванії з подальшим просуванням на м. Будапешт. Зрештою, під тиском румунської дипломатії французька сторона переглянула свої вимоги і пішла на поступки.

У підрозділі 3.2. *«Воєнна поразка держав Антанти у Румунії в серпні – грудні 1916 р. та інституалізація російсько-румунських відносин»* аналізуються основні причини військової поразки російських і румунських армій восени 1916 р. та їх роль для формування воєнно-політичних відносин обох країн.

Хоча на момент вступу Румунії у війну російські та румунські війська мали тактичну перевагу над супротивником, на відміну від четвертого союзу, російською і румунською стороною не було утворено спільного єдиного штабу для

керування своїми військами, як і не існувало загальносоюзного воєнного плану дій румунської і російської армії. У результаті неузгодженості дій союзників та низки військових помилок на початку жовтня 1916 р. російсько-румунська Добруджанська армія була розбита, найважливішу транспортну артерію втрачено. Це стало поштовхом оформлення російського стратегічного бачення воєнної кампанії в Румунії: поступове залишення противнику території країни задля збереження румунської армії. Наступ 9-ї російської армії (і зв'язку з проблемою доставки підкріплень 24-го, 40-го і 8-го піхотних корпусів через стан румунської залізної дороги затримався майже на місяць) і розпочався лише 15 листопада. Час було втрачено. Наступ, навколо якого будувалася вся російська стратегія в Румунії, виявився провальним. Румунська сторона вважала доцільним створення єдиного спільного військового штабу, що не було підтримано Росією. Ситуація докорінно змінилася лише після воєнних поразок російських військ у Добруджі і румунсько-російських військ під м. Бухарестом наприкінці листопада 1916 р., після яких румунська армія фактично перестала існувати. Це переконало російське військове керівництво в необхідності інституалізації воєнно-політичних відносин між Російською імперією та Румунією шляхом підписання нової угоди.

У підрозділі 3.3. *«Петроградська конференція 1917 р. та її наслідки»* встановлено основні воєнно-політичні та економічні наслідки військової поразки російсько-румунських військ восени 1916 р. Формування Росією Румунського фронту в грудні 1916 р. спричинило гостру нестачу військово-технічних ресурсів та продовольства як для російської, так і румунської армій. Для російської сторони, яка взяла на себе відповідальність за утримання цього відрізка Східного фронту, постало питання воєнно-стратегічних перспектив Румунського театру воєнних дій через призму російських інтересів. Ці проблеми мала вирішити Петроградська конференція союзників (лютий 1917 р.). Румунія не була залучена до участі в роботі конференції, хоча дискусійні нагальні питання матеріально-технічного, продовольчого і воєнно-стратегічного планів безпосередньо торкалися румунських національних інтересів, а від їх вирішення, без перебільшення, залежало існування держави. Таким чином, Румунія втратила позиції рівноправного партнера в російсько-румунських відносинах. Росія спромоглася добитися скасування рішення союзної наради (м. Шантильї, листопад 1916 р.) про спільний наступ Салонікської армії і Румунського фронту та провести рішення про надання права російському командуванню обрати пріоритетний напрямок і стратегічні цілі майбутньої воєнної кампанії 1917 р. на Східному фронті. Воєнні дії на Румунському фронті в 1917 р. набували обмеженого і пасивного характеру. Це суперечило румунським інтересам і негативно позначилося на стані відносин між двома країнами.

У четвертому розділі **«Російсько-румунське воєнно-політичне партнерство в умовах політичних подій лютого 1917 р. – квітня 1918 р.»** російсько-румунські відносини розглядаються в умовах політичної кризи в Російській імперії.

Підрозділ 4.1. *«Подолання гуманітарної кризи в Румунії на фоні краху російської державної системи»* присвячений аналізу впливу гуманітарної кризи в Румунії на погіршення стану російської економіки.

Захоплення Центральними державами більшої території Румунії вимагало від царської Росії напруження сил для захисту свого невіддаленого союзника. У зв'язку зі збільшенням протяжності Східного фронту виникла необхідність у величезній кількості матеріальних ресурсів, яких у розпорядженні російської Ставки не було. Воєнна поразка російсько-румунських військ восени 1916 р. призвела до гуманітарної кризи в Румунії. В умовах нестачі місцевих ресурсів подолання кризи постачання було можливим лише завдяки допомозі союзників Румунії. В лютому 1917 р. за ініціативою Росії відбулась міжсоюзна нарада з обговорення складного становища Румунії та пошуку шляхів виходу з кризи. В результаті російській владі разом з Румунією, Великою Британією та Францією вдалося виробити механізми й оптимальні шляхи вирішення проблем постачання румунської армії та населення країни. Заходи полягали в раціональному використанні місцевих ресурсів Румунії для задоволення потреб населення і військ, а також постачанні ресурсів з Росії. Російська імперія, яка сама опинилася в умовах кризи, була не в змозі впоратися з матеріальним напруженням. Це виявилось одним із факторів остаточного краху всієї державної системи царської Росії і приходу до влади Тимчасового уряду.

У підрозділі 4.2. *«Вплив політичних реформ у російських арміях Румунського фронту на подальший розвиток російсько-румунських відносин»* досліджено хід політичних реформ у російських арміях румунського фронту та їх вплив на стан стосунків Румунії та Росії. При вибудовуванні відносин з румунською стороною представники Тимчасового уряду дотримувалися традицій, встановлених попередньою владою. Румунія не вважалася рівноправним партнером. Проте нова влада прагнула до збереження партнерства з Румунією. На заваді прагненням Тимчасового уряду стала майже неконтрольована владою політизація російських військ Румунського фронту. Одним із перших епізодів російського впливу на внутрішньорумунські справи стало святкування 18 квітня (1 травня) російськими військами міжнародного дня солідарності трудящих, коли на демонстрацію разом з російськими солдатами вийшли й румунські робітники. Великі маніфестації пройшли в румунських містах Галац, Бирлад, Текуча, Бакеу, Роман. Нездатність взяти під контроль політичні процеси в середовищі російських військ і тилу принижувала нову владу в очах її румунських союзників. Намагання влади навести лад у сфері політичного життя війська, як шляхом контрольованих реформ, так і більш жорсткими репресивними заходами, не було успішним.

У підрозділі 4.3. *«Трансформація російсько-румунських відносин за умов зміни політичного режиму в Росії та виходу Румунії з війни (жовтень 1917 – квітень 1918 р.)»* з'ясовано, як під впливом внутрішньополітичних процесів в Росії відбулися зміни у воєнно-політичному співробітництві обох країн. Жовтневі події 1917 р. та активність локальних націоналізмів призвели до диверсифікації російсько-румунських відносин на радянсько-румунські, українсько-румунські та молдавсько-румунські. Встановлення румунсько-українських відносин відбулося з кінця жовтня по листопад 1917 р. і було пов'язано з прагненням обох сторін запобігти встановленню радянської влади на Румунському фронті і Бессарабії. У період з кінця листопада по кінець грудня 1917 р. УНР (разом з командуванням фронту, російськими есерами і меншовиками) за підтримки румунської влади був

утворений Український фронт. Була розпочата його «націоналізація» (процес утворення підрозділів за етнічною ознакою). Незважаючи на обопільні зусилля, «націоналізація» виявилася невдалою. Наприкінці грудня 1917 р. більшовики зуміли поширити свою владу на значну частину військ Українського фронту і Бессарабії. Провал націоналізації Українського фронту призвів до охолодження українсько-румунських відносин. Розповсюдження влади більшовиків на Бессарабію призвело до їх конфлікту зі «Сфатул Церій», що зблизило Румунію з Молдавією. Політична еліта Румунії сподівалася на приєднання території Молдавської демократичної республіки до Румунії, проте Молдавія не розглядалася нею як рівноправний партнер. Румунська влада намагалася приєднати територію Бессарабії військовим шляхом. Оформлення радянсько-румунських відносин відбулося внаслідок підписання радянсько-румунського мирного договору про припинення воєнного конфлікту. Румунія взяла на себе зобов'язання вивести свої війська з території Бессарабії. Румунська влада також отримала згоду країн Антанти на підписання мирної угоди з Четверним союзом і відмовилася виконувати радянсько-румунські домовленості.

ВИСНОВКИ

Воєнно-політичне співробітництво Російської імперії і Румунії в роки Першої світової війни було важливим елементом системи будівництва сучасного європейського правопорядку та здійснило безпосередній вплив на хід, підсумки та наслідки світового конфлікту. Проведений нами історіографічний аналіз продемонстрував, що проблема формування і розвитку російсько-румунського воєнно-політичного співробітництва не набула послідовного та цілісного розгляду у світовій історіографії.

За характером та наповненістю російсько-румунські воєнно-політичні відносини періоду 1914–1918 рр. пройшли шлях від «доброзичливого нейтралітету» до взаємозалежного союзу. Періоди становлення системи співробітництва Росії та Румунії: 1) 1914–1915 рр. – початковий етап формування відносин між країнами на паритетних засадах; 2) березень 1916 р. – лютий 1917 р. – період, коли під впливом військової поразки частково сформовані російсько-румунські воєнно-політичні відносини набувають нерівноправного характеру; 3) лютий 1917 р. – квітень 1918 р. – етап трансформації партнерства під впливом внутрішніх політичних процесів в імперії, що завершився диверсифікацією російсько-румунських відносин на українсько-румунські, молдавсько-румунські і радянсько-румунські.

Зовнішньополітичний курс Румунії другої половини XIX – початку XX ст. зазнав суттєвих змін, що вплинуло на генезис та формування перших відносин між країнами. Співпраця Румунії і Російської імперії бере початок з Російсько-турецької війни 1877–1878 рр. Однак якісні зміни в російсько-румунських відносинах стали відбуватися лише на початку XX ст. Цьому сприяли такі чинники: зміни політичної взаємодії між європейськими державами на зламі XIX–XX ст., егоцентрична економічна політика австро-німецького капіталу щодо

Румунії, зростання румунської національної самосвідомості та розвиток румунського націоналізму (на ґрунті ліберально-політичних реформ), зміна всередині міждержавної політичної кон'юнктури на Балканах, інтереси Росії як континентальної імперії.

У період липневої кризи 1914 р. російсько-румунські відносини перейшли від попередніх контактів до стадії ділових переговорів. У МЗС розраховували, що поглиблення російсько-румунського співробітництва забезпечить пріоритет імперії у відносинах з іншими балканськими країнами і гарантує задоволення її геополітичних інтересів у цьому регіоні. Тому російське МЗС усіляко намагалось убезпечити російсько-румунські відносини (літо – осінь 1914 р.) від втручання англо-французької дипломатії. У роботі доведено, що така стратегія обумовлена бажанням Росії відігравати домінуючу роль у відносинах з Румунією. Підписання секретної угоди між Росією і Румунією (восени 1914 р.) було важливою подією побудови російсько-румунської співпраці. Хоча як російська, так і румунська сторони не були задоволені її змістом, вона являла собою точку відліку російсько-румунських відносин. Проміжний статус угоди спонукав обидві країни до подальших контактів.

Навесні – влітку 1915 р. російсько-румунські перемовини набули подальшої актуалізації. Дипломатична ситуація характеризувалася залученням англо-французької сторони та намаганням Росії виробити загальносоюзну політичну лінію стосовно переговорів з румунським урядом. Російське політичне керівництво поступово втратило контроль над формуванням російсько-румунських відносин, й ініціатива побудови внутрішнього змісту відносин перейшла до Великої Британії та Франції. На практиці це означало, що російсько-румунське співробітництво наприкінці 1915 р. сформувалося як паритетне, а імперія змушена була враховувати точку зору румунів у військових і політичних питаннях, адже під впливом англо-французької сторони імперія пішла на задоволення усіх територіальних вимог «молодшого брата» і тому не мала важелів тиску на нього.

Зміна військово-стратегічної ситуації для країн Антанти навесні 1916 р. створила умови для нового рівня формування російсько-румунських воєнно-політичних відносин. У питанні мети і завдань нового Румунського ТВД думки союзників розійшлися. Так, англо-французька сторона наполягала на спільній російсько-румунській військовій операції проти Болгарії, що фактично вимагало від Росії зміни плану війни. Спільна російсько-румунська позиція передбачала ведення воєнних дій проти Австро-Угорщини. Велика Британія та Франція змушені були погодитися з російсько-румунськими планами, що призвело до укладання наступного договору між Румунією та країнами Антанти, підписаного у Бухаресті. Зрештою, основою російсько-румунських відносин стали загальносоюзні принципи військової взаємодії, які передбачали повну свободу дій країн – членів Антанти у воєнно-стратегічних питаннях.

Події осені 1916 р. довели ненадійність системи відносин країн-партнерів. Противнику вдалося стримати наступ військ Південно-Західного фронту та завдати низку істотних поразок румунській армії в Трансільванії.

Головними причинами військової поразки російсько-румунських військ на Румунському воєнному театрі бойових дій восени 1916 р. були: недосконала модель російсько-стратегічних відносин, яка передбачала відсутність спільного військово-стратегічного плану дій і загальносоюзного командного центру; непорозуміння між військовим керівництвом обох країн у плануванні й узгодженні операцій; особливості стратегічної лінії вищого російського військового керівництва стосовно бойових дій у Румунії: оборона, а не знищення ворога. Усі ці фактори призвели до поразки об'єднаних російсько-румунських сил восени – на початку зими 1916 р. на Румунському театрі воєнних дій. Водночас перемога військ Четверного союзу над російсько-румунськими арміями стала вирішальним фактором остаточної інституалізації відносин між Росією та Румунією.

Поразка російсько-румунських армій восени 1916 р. призвела до фактичного знищення румунської армії і втрати боєздатності російської армії. Це визначило необхідність зовнішньої союзницької підтримки як Румунії, так і Росії. Вперше доведено, що внаслідок рішень Петроградської конференції 1917 р. Румунія де-факто втратила статус рівноправного партнера і стала розглядатись Росією як підпорядкована сторона.

Початок російсько-румунського співробітництва періоду Першої світової війни ознаменувався гуманітарною кризою, в якій опинилася Румунія. Вирішення питання матеріального забезпечення румунської армії і населення взимку 1917 р. стало важливим завданням країн Антанти. Їм вдалося виробити найоптимальніші кроки і механізми для подолання кризи: використання внутрішніх румунських ресурсів; налагодження поставок з Росії; створення Російсько-румунського комітету з постачання.

Основну відповідальність щодо формування Румунського фронту і постачання румунської сторони брала на себе Росія. Російська імперія, яка сама опинилася в умовах кризи, була не в змозі впоратися з матеріальним напруженням, що виникало після утворення Румунського фронту та у зв'язку з необхідністю вирішування питання матеріального забезпечення румунської армії і населення. Це опосередковано сприяло остаточному краху всієї державної системи царської Росії і приходу до влади Тимчасового уряду.

Участь збройних сил у Лютневій революції 1917 р. стала причиною політизації російської армії і зростання внутрішньоармійських конфліктів на ґрунті нових революційних порядків. Аби змінити стан в армійському середовищі та зберегти боєздатність збройних сил, Тимчасовий уряд санкціонував початок політичних реформ. Оскільки реформи проводились у межах російських військ, що перебували в смузі Румунського фронту, будь-який прояв революційності і спроб втручання у внутрішньорумунські справи, що спостерігався з боку російських військовослужбовців, безпосередньо впливав на стан міждержавних відносин та призводив до їх погіршення.

У післяжовтневий період Румунський фронт опинився в епіцентрі зовнішньої політики держав Антанти. Останні були залучені до внутрішньополітичної боротьби на Румунському фронті та надавали підтримки колишньому

командуванню фронту, українській та румунській сторонам у боротьбі проти більшовиків. Встановлення румунсько-українських відносин відбулося в період з кінця жовтня по листопад 1917 р. і було пов'язано з прагненням УНР та Румунії запобігти закріпленню радянської влади на Румунському фронті і в Бессарабії. Поширення влади більшовиків на Бессарабію призвело до конфлікту зі «Сфатул Церій», що сприяло поглибленню молдавсько-румунських і встановленню радянсько-румунських відносин. Невдалий перебіг бойових дій призвів до початку радянсько-румунських мирних переговорів, які завершилися підписанням Протоколу про ліквідацію російсько-румунського конфлікту (березень 1918 р.). Хоча цей документ зафіксував початок радянсько-румунських відносин, Румунія не планувала виконувати його положення. Підписання урядом УНР мирного договору з країнами Четверного союзу зупинило коливання союзників. Підсумком цих подій стала їхня згода на вихід Румунії з війни. Підписавши Бухарестський мирний договір (квітень 1918 р.) з країнами Четверного союзу і отримавши від них у вигляді компенсації Бессарабію, румунський уряд зберіг за собою всі території, раніше обіцяні країнами Антанти.

Вивчення проблем російсько-румунських відносин періоду Першої світової війни доводить теоретичну та інструментальну значущість теми, яка сприяє розумінню багатьох макроісторичних явищ: важливість ролі малих держав у формуванні геополітичної ситуації в регіонах та світі, вплив молодих націоналізмів на світову політику, розвиток та формування політичних відносин між малими та великими державами в ході загальносвітових конфліктів.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці у фахових виданнях України

1. Соловьев В. В. Румынский фронт Первой мировой войны. Российская историография проблемы. Вопросы германской истории. Днепропетровск, 2011. С. 293–304.
2. Соловьев В. В. Румынский фронт в начальный период своего существования (сентябрь – декабрь 1916 г.). Вопросы германской истории. Днепропетровск, 2012. С. 91–108.
3. Соловйов В. В. Вплив румунського фактору на загальносоюзну стратегію держав Антанти в 1916 році. Вопросы германской истории. Днепр, 2017. С. 66–74.
4. Соловйов В. В. Політичні реформи в умовах політизації армій Румунського фронту (січень – жовтень 1917 р.). Вісник Черкаського університету. Серія: Історичні науки. Черкаси, 2017. №.4. С. 118–127.
5. Соловйов В. В. Румунське питання на Петроградській конференції союзних держав (січень – лютий 1917 р.). Наукові праці історичного факультету ЗНУ. Запоріжжя, 2017. В. 49. С. 137–144.

6. Соловйов В. В. Криза матеріального забезпечення в Румунії як один із чинників колапсу російської державної системи (лютий – березень 1917 р.). Наукові праці іст. фак. ЗНУ. Запоріжжя, 2018. В. 50. С. 458–465.
7. Соловйов В. В. Румунський фронт в політиці держав Антанти в умовах мирних перемовин Радянської Росії з країнами Четверного союзу(листопад 1917 р. – березень 1918 р.). Науковий вісник МНУ ім. В. О. Сухомлинського. Історичні науки. Миколаїв, 2018. №.1. С. 80–87.
8. Соловйов В. В. «Добруджанська катастрофа» як відображення суті російсько-румунських воєнно-політичних відносин влітку – восени 1916 р. Сучасні дослідження з німецької історії. Дніпро, 2018. С. 87–101.

Наукові праці у закордонних періодичних спеціалізованих виданнях

9. Соловьев В. В., Лавренко В. С. Время надежд и разочарований: отображение новой общественно-политической действительности в письмах российских военнослужащих Румынского фронта (февраль – апрель 1917 г.). Вестник Белорусского государственного университета. Минск, 2019. №. 3. С. 83–91.

Матеріали наукових конференцій

10. Соловьев В. В. Корни поражения союзных армий в Румынии осенью 1916 г. Одиссос. Одеські читання: актуальні проблеми історії, археології та етнології. Одеса, 2012. С. 403–408.
11. Соловйов В. В. Останній період існування Румунського фронту: націоналізація, демобілізація та ліквідація. Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії. Рівне, 2012. С. 184–187.
12. Соловйов В. В. Роль військової і матеріальної допомоги Румунії, як один із факторів колапсу економіки Російської імперії взимку 1917 р. Перспективи розвитку сучасної науки. Київ, 2018. С. 26–27.
13. Соловйов В. В. Румунський фронт в військово-політичних планах союзних держав в післяжовтневий період (листопад 1917 р. – березень 1918 р.). Матеріали VI наук. кон. Бережани, 2018. С. 81–86.
14. Соловйов В. В. Румунський фронт в революційних умовах (березень – вересень 1917 р.). Збір. наук. праць ІХ-х Конотопських читань. Ніжин, 2018.–Вип. ІХ – С. 259–271.
15. Соловйов В. В. Вхідження Румунії до Троїстого союзу та стан російсько-румунських стосунків наприкінці ХІХ ст. Соціально-гуманітарні дослідження та інноваційна освітня діяльність. Дніпро, 2019. С. 122–124.
16. Соловйов В. В. Союзники Росії та формування російсько-румунських воєнно-політичних відносин у 1915 р. Теорія і практика сучасної науки. Київ, 2019. С. 42–44.

АНОТАЦІЯ

Соловйов В. В. Російсько-румунське військово-політичне співробітництво періоду Першої світової війни. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.02 – всевітня історія. – Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, Дніпро, 2019.

У дисертації досліджуються зародження, розвиток та трансформація російсько-румунських воєнно-політичних відносин в роки Першої світової війни. Автором було розглянуто стан і еволюцію стосунків обох країн від другої половини ХІХ до початку ХХ ст. В роботі проведено комплексний аналіз особливостей вибудови російсько-румунських відносин в умовах початку світового конфлікту та розглянуто вплив Великої Британії і Франції на їх зміст. Розкриваючи процес оформлення воєнно-політичного партнерства Румунії та Росії влітку 1916 р., автор приходить до висновку, що співробітництво обох країн перейняло загальносоюзні принципи військової взаємодії, які передбачали для кожної країни збереження права вибору дій та незалежність у воєнно-стратегічних питаннях.

Визначено основні причини і наслідки військової поразки російсько-румунських армій в восени 1916 р. Розглянуто роль військової і матеріальної допомоги, наданої імперією румунській стороні, в перевантаженні економіки Росії. Досліджено хід та вплив політичних реформ, впроваджуваних Тимчасовим урядом на Румунському фронті, на стан відносин двох країн. З'ясовано, як під впливом внутрішньополітичних подій у колишній Російській імперії відбулася трансформація російсько-румунських відносин, їх поділ на українсько-румунські, молдавсько-румунські та радянсько-румунські.

Ключові слова: воєнно-політичне партнерство, імперія, національна держава, російсько-румунські відносини, Румунія, Росія, Антанта, Четверний союз.

АННОТАЦИЯ

Соловьев В. В. Российско-румынское военно-политическое сотрудничество периода Первой мировой войны. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата исторических наук по специальности 07.00.02 – всемирная история. – Днепропетровский национальный университет имени Олеся Гончара, Днепр, 2019.

В диссертации исследуются зарождение, развитие и трансформация российско-румынских военно-политических отношений в период Первой мировой войны. Автором были рассмотрены состояние и эволюция отношений обеих стран со второй половины ХІХ до начала ХХ в. В работе проведен комплексный анализ особенностей выстраивания российско-румынских отношений в условиях начала мирового конфликта и рассмотрено влияние Великобритании и Франции на их содержание. Раскрывая процесс оформления военно-политического партнерства

Румынии и России летом 1916 г., автор приходит к выводу, что сотрудничество двух стран переняло общесоюзные принципы военного взаимодействия, которые предусматривали для каждой страны сохранение права выбора действий и независимость в военно-стратегических вопросах.

Определены основные причины и последствия военного поражения российско-румынских армий в осенью 1916 г. Рассмотрены роль военной и материальной помощи, предоставленной империей румынской стороне, в перегрузке экономики России. Исследовано ход и влияние политических реформ, внедряемых Временным правительством на Румынском фронте, на состояние отношений двух стран. Выяснено, как под влиянием внутривнутриполитических событий в бывшей Российской империи произошла трансформация российско-румынских отношений, их разделения на украинско-румынские, молдавско-румынские и советско-румынские.

Ключевые слова: военно-политическое партнерство, империя, национальное государств, российско-румынские отношения, Румыния, Россия, Антанта, Четверной союз.

ANNOTATION

V.Soloviov. Russian – Romanian military and political cooperation during World War I. – Manuscript.

Degree dissertation of historical sciences candidate in specialty 07.00.02 – World History. – Dnipro National University named after Oles Honchar, Dnipro, 2019.

The dissertation explores the origin, development and transformation of Russian-Romanian military-political relations during World War I.

The development of relations between these two countries on the eve of the world conflict was examined, and it has been found out that the concern of the Balkan policy of tsarist Russia and the economic dependence of Romania on the Central Powers pushed its political leaders towards rapprochement, and then to signing up the Union with the Austro-German bloc (last quarter of the XIX-th cent.). However, the destructive policy of Austria-Hungary and Germany at the end of the XIX cent. led to the strengthening of the British-French-Romanian ties, laying the economic and political foundations for a gradual change in the vector of Romania`s foreign policy. Contradictions between Austria-Hungary and Romania in the 1890–1910s turned out to be the reason that the Central Empires failed make Romania to participate in the war on their side. Instead, in summer and fall of 1914 the process of Russian-Romanian military-political relations forming began. It turned out that the main purpose for their Union was the priority aims of foreign policy. Wait-and-see nature of the Romanian foreign policy was the only reason to prevent the countries from the final diplomacy establishing of the relations.

It is shown that the inclusion of Great Britain and France into the negotiations with Romania in 1915 led to the fact that the Russian politicians lost control over the formation of the content and format of Russian-Romanian treaty. The Allies got leading

role in that process and the Russian leaders began considering Romania as an unreliable ally and, moreover, as a possible military adversary.

The intensification of Russian-Romanian relations in the spring of 1916 was caused, first of all, by a change in the military-strategic situation for the countries of the Triple Entente. This was the main reason to push the Russian-Romanian military-political partnership, which setting up took place in conditions of distrust and inter-Union contradictions about the Romanian issue. The dissertation proved that Russian-Romanian cooperation was being built according to all-Union principles of military interaction, which provided possibility to preserve the rights of choosing actions and independence in military-strategic matters for each country.

The study revealed that the main reasons for the military defeat of the Russian-Romanian military forces were as follows: shortcomings of the previously established model of Russian-Romanian military-strategic relations, the military plans of the highest Russian command, which were aimed to defend themselves more than to destroy the enemy armies. The severe defeat of the Russian-Romanian military forces in autumn of 1916 conditioned the need for external support from the Allies. Romania's complete dependence on Russia in the problem of food and other things supply for the Romanian population and army led the young country to become dependent on relations with the stronger empire. These changes were finally approved in the documents signed up at the Petrograd Conference.

The problem of the material supply crisis overcoming was one of the most important tasks that the Triple Entente faced in winter 1917. The author concludes that the Russian Empire, being also in a deep crisis, was unable to cope with the material stress that arose after the formation of the Romanian front and in connection with the Empire's duty to offer material support for the Romanian army and this country civil population. It also contributed to the final collapse of the tsarist Russia entire state system and the rise of the new Provisional Government power.

Under the influence of internal political events in the former Russian Empire (at past-October 1917 period) the transformation of Russian-Romanian relations took place, leading to their division into Ukrainian-Romanian, Moldovan-Romanian and Soviet-Romanian. Further prospects of this subject's research are as follows: to study the place of small states in geopolitical situation shaping in regions and the world as a whole; to research the influence of the young nationalisms on the global politics; to ponder the development and formation of political relations between small and large influential states in the course of global conflicts.

Keywords: military and political partnership, empire, nation state, Russian – Romanian relations, Romania, Russia, the Entente, the Quadruple Union.